

Patrimoni postal: 08613 (Vilada)

Les targetes postals

Les targetes postals són uns dels documents històrics i gràfics més atractius que es poden trobar dins el món de l'arxivística i la documentació. Molt apreciades també com a objecte de col·lecció, si ens apropem al món del patrimoni postal des d'una òptica de recerca històrica, la diversitat i possibilitats que ens ofereixen aquestes petites cartolines de 9x14 centímetres és admirable. És, doncs, la voluntat de les següents pàgines focalitzar el caràcter singular de la postal, exemplificat en un petit poble del Prepirineu berguedà que sempre ha viscut discretament a la falda del Catllaràs: Vilada, codi postal, 08613.

Tal com bé en descriu l'origen C. Vilches i M. Sandoval,¹ la targeta postal va ser un invent germànic proposat durant el Congrés Postal de l'any 1865 per part d'Heinrich von Stephan (secretari d'Estat de Correus de l'Imperi Alemany) i Emanuel Herrmann (economista). L'objectiu principal fou presentar un sistema de comunicació més àgil i econòmic que estalviés l'ús dels sobres. La proposta, que no va tenir molt d'èxit inicialment, fou recollida pel director de Correus i Telègrafs del govern austríac, Adolf Maly, i va ser enviada la primera targeta postal oficialment quatre anys més tard, l'1 d'octubre de 1869.

Al regne d'Espanya no trigà gaire a arribar aquest nou sistema,² i l'any 1871 el ministeri de Governació incorpora la nova targeta de forma oficial a partir de l'1 de desembre de 1873. Sistema del qual se'n guarda el monopoli de producció/edició, tal com s'ha mantingut amb els segells. L'edició de targetes postals a poc a poc va anar mutant. L'any 1887 es va aixecar el veto estatal de producció i la iniciativa privada va iniciar una escalada estètica per fer-ne més atractiu l'aspecte. Aviat, al text s'incorporaren les primeres il·lustracions; però el gran salt endavant es va produir al tombant de segle xx, amb la impressió fotogràfica a la part frontal. La inclusió d'imatges les va convertir en un

Martí Picas i Sala,
historiador

Targeta postal austrohongaresa de 1875, versió polonesa, enviada des de Sniatyn (Ucraïna). Font: Jacquesverlaeken. Wikipedia

Possiblement la vista més antiga del poble. La presència de la carretera mostra com al seu voltant es van aglutinant els nous edificis. Unió Postal Universal. Enviada l'any 1909

element preuat socialment. La nova targeta àgil i atractiva va esdevenir un fenomen de masses durant poc més de 100 anys. Una vida que a finals del segle xx queda tocada de mort per la immediatesa de la telefonia mòbil i internet.

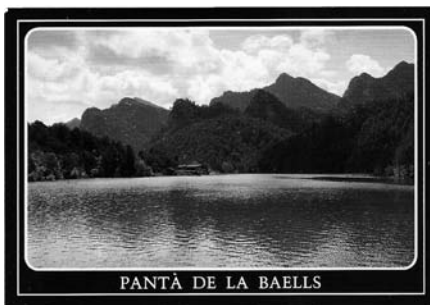
Pel que fa a Vilada, l'aparició de les targetes postals fotogràfiques de característiques estàndards es documenta a la primera dècada del segle xx. El global del segle es pot dividir en dues etapes diferenciades per la Guerra Civil i la immediata postguerra. La producció de les targetes fins als anys 30 recau sobretot en grans cases internacionals o d'àmbit generalista català com la Unió

Postal Universal o les cases de fotografia especialitzades com la Fototípia Thomas o Zerkowitz. D'aquest període coneixem un mínim de 3 sèries de 12 postals i un parell de 6 cada una (algunes d'elles produïdes amb talonari).

Superada la guerra, les firmes més generalistes són substituïdes per una potent producció local. És el moment de les petites empreses locals, encapçalades per la casa d'Especialitats Viñas. La família Viñas, que tenien una petita fàbrica de galetes i que també regentaven l'estanc del poble des del segle XIX (actius encara actualment), es va encarregar de produir i comercialitzar, per bé que ja n'havia editat alguna els anys 30, un ampli ventall de postals durant la postguerra (entre 30 i 40 unitats). Els seguia de prop el Cafè Pirinenc, amb poc menys de 30 noves unitats, o les sèries emeses pels fotògrafs Faura o Camós (amb una dotzena cada una).

Més endavant, els anys 1960, se'ls afegeixen fotògrafs com J. Deseuras o J. Ferrer, que donen un nou impuls a la producció en incorporar aproximadament més de 30 noves unitats entre els dos. Posteriorment arriben noves produccions generalistes, com Jori i Vert, que al tombant dels anys 70 incorporen les primeres sèries en color. La producció, que s'atura pràcticament els anys 80, inclou algunes noves unitats a càrrec de cases de fotografia de Berga, com Luigi o Sales. Finalment, s'editen algunes imatges esporàdiques més a principis dels anys 90.

En total, estimem que la producció, tot i que ara com ara no es pot confirmar, va arribar al voltant d'unes 200 postals seriades del poble de Vilada en un període de 100 anys, aproximadament. A part d'una significativa

Una de les darreres produccions fou aquesta del Molí del Cavaller (Foto Luigi)

producció de postals individuals publicitàries específiques de producció vinculades a alguns establiments com la fonda de J. Simón, la merceria Roser Descals, la residència hotel o la fàbrica Germans Ferrer, per posar-ne alguns exemples. En definitiva, una producció que s'ha basat a reproduir àmbits paisatgístics i patrimonials, fet gens estrany en aquest tipus de postals. Es ressalten fonts, vistes del poble (interiors i exteriors) i masies del terme, amb la principal novetat contemporània de la inclusió de l'embassament de la Baells a partir dels anys 80.

Atractiva vista interior del poble amb la fonda Bellavista en primer terme i el café. Viñas. Anys 30

Les postals com a eina d'estudi

Els usos de les targetes postals han estat diversos des dels seus orígens fins a l'actualitat. Clarament es pot observar un retrocés en l'interès per aquestes targetes, directament proporcional a les evolucions dels mitjans de comunicació des de final del s. XIX fins al tombant del segle XXI. En primer lloc, destacaríem els usos originals vinculats a aspectes comunicatius, publicitaris i propagandístics de les targetes postals que en van motivar la creació i expansió. En segon lloc, el món del col·leccionisme, que amb la incorporació d'imatges es va convertir en un fenomen de masses. L'interès per col·leccionar-ne, que s'ha mantingut fins avui dia, fou una moda en origen que en va incentivar la gran producció de sèries durant l'edat d'or de la targeta postal a la primera meitat del segle XX. I en tercer lloc, ressaltarem l'ús documental i de recerca actual, el qual utilitza les targetes postals com a testimonis que il·lustren els costums i vida quotidiana al llarg del segle XX i el registre fotogràfic associat. I és aquest darrer ús en el qual es basa aquest treball. L'anàlisi històrica per entendre la transformació al llarg del segle XX d'un petit poble del Prepirineu berguedà, Vilada, el qual disposa d'un dels conjunts més extensos de postals de la comarca. Per entendre la singularitat de l'ampli ventall de targetes postals de Vilada, cal posar una mica en

Evolució de l'església parroquial de Sant Joan. Una comitiva d'inicis del segle XX, seguida d'una imatge amb la volta de la nau esfondrada per la crema de 1936 i, finalment, el passeig arbrat de finals de 1960 actualment desaparegut

context al poble. Vilada és un municipi de 22 km² situat a l'est de la capital comarcal, Berga. Històricament ha estat un petit poble agrícola disseminat en petits masos, gairebé tots de subsistència, situat al tram més suau del vessant sud del massís del Catllaràs i al peu de la riera del Merdançol, afluent del Llobregat. L'any 1884 se censen un total de 410 veïns, una xifra molt aproximada a l'actual, 430.³

Aquest panorama rural, que havia romàs inalterable durant segles, canvia completament a final del segle XIX. Vilada, com altres pobles de l'interior, va patir les conseqüències de les diverses guerres i revoltes, sobretot les carlinades, que van castigar el territori durant el s. XIX. Fruit d'aquest període convuls, l'any 1879 es publica el Pla de carreteres provincials de Barcelona, de Melcior de Palau i Català. El Pla inclou el projecte de la carretera de Berga a Montesquiu (la Pubilla), la primera carretera transversal de Catalunya, que té per objectiu de comunicar aquestes zones i pacificar-les. Aquest projecte, que toca de ple Vilada, inaugura bona part dels trams a la dècada dels anys 80 del segle XIX, inclosos nombrosos ponts i viaductes de dimensions importants, com el de nou de Miralles al Llobregat o el de cal Pei a Vilada. A aquest fet, s'hi va afegir pocs anys després els efectes transformadors de l'expansió de la mineria a la comarca. L'any 1904, amb l'obertura del carrilet per extreure el carbó de la conca minera de Fígols, Vilada es beneficia de la nova estació de la Baells, a escassos quilòmetres del poble per carretera. De cop, el poble es troba amb connexió directa a Barcelona, transformant-ne completament les expectatives de futur d'aquest, que acaba doblant la població en pocs anys. Però què passa al segle XX al poble? El ric i divers patrimoni postal ens en dóna algunes claus.

L'explicació que respon més ràpidament a la pregunta de per què un poble com Vilada desenvolupa una producció de targetes postals fotogràfiques tan àmplia és senzilla. Vilada esdevé també un petit poble turístic en un moment en què el desenvolupament industrial de la comarca s'emporta la major part dels esforços. La industrialització, que va ser, òbviament, el motiu principal de creixement socioeconòmic del poble amb l'establiment de les fàbriques tèxtils dels germans Ferrer i l'explotació intensiva dels boscos per subministrar matèries primeres a les mines. No obstant això, el poble va gaudir paral·lelament d'una agenda pròpia força particular en el context general de la comarca: el turisme. Un turisme que gairebé es podria considerar avançat i especialitzat a ulls actuals, un turisme de salut sense tradició al poble.

Turisme de salut

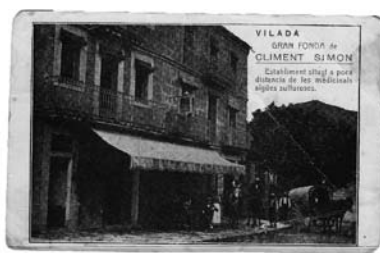
Vilada, com tants altres pobles de la comarca, disposava d'algunes fondes i hostals, sobretot vinculats al camí ral. No obstant això, a partir de les obertures de la carretera i estació, l'oferta de fondes i hostals al poble va augmentar. La construcció de nous edificis a peu de carretera i la concreció finalment en un nucli de població

La font del sofre, o com se cita "font sulfurosa" era una de les diverses fonts del terme citades ja al segle XIX com a fonts amb particularitats sanitàoses.⁴

al peu de l'església parroquial de sant Joan, ofereix noves oportunitats d'allotjament. Una de les obertures més singulars és La Petite Suïssa Catalana. La fonda de Climent Simón, un tractant de fusta, que s'embarca en la diversificació dels negocis, es promou al diari *La Vanguardia* oferint tartanes a l'estació de tren o per "visitar" les fonts sulfuroses i medicinals que es troben repartides als voltants del poble. La fallera dels nous centres excursionistes i l'entorn natural i muntanyós accessible de la comarca va afavorir la presència de nous grups de visitants a la zona. Nous establiments obriran portes als anys 1910, 20 i 30. De tots, un destacarà per sobre de tots: l'obertura de l'hotel Picancel. Inaugurat als anys 20, l'esdeveniment és sonat. En un fullet de l'època hi deia: "Magnífic establiment de nova planta, amb 50 grans habitacions. Un dels primers hotels de Catalunya pel seu confort i comoditat. Llum elèctrica, aigua corrent, bany, dutxa, garatge, etc. Serveis especials per a persones a règim mèdic. (...) Fins i tot disposava de pista de tennis. El fullet es complementava amb algunes de les postals de paisatges del poble i dels voltants naturals.

Però sense dubte, si un element fou clau perquè el poble fos capaç d'atraure l'atenció des d'una òptica sanitària fou degut al Dr. Soler. A mitjan anys 1920, el metge Àngel Soler Daniel (1891-1972)⁵ construí a Vilada un sanatori per a malalts de tuberculosi i altres malalties cardiorespiratòries. El centre,⁶ que era freqüentat sobretot per gent provinent de Barcelona, lloc on Soler havia exercit inicialment i encara hi tenia consultori. L'obertura va posicionar Vilada com a lloc de referència per combatre els problemes respiratoris, en un context urbà de contaminació dels aires carregats pel carbó. L'activitat del centre, que s'allargà fins a mitjan anys 50, queda perfectament documentat amb algunes de les postals que són enviades pels pacients, però que també aprofiten l'estada per a conèixer els voltants: "(...) Agradezco infinito su felicitación y deseo, no puedo menos que reafirmar una vez mas mi agradecimiento. Sigo en buena salud, todas las características son favorables, por lo que me encuentro muy animado.

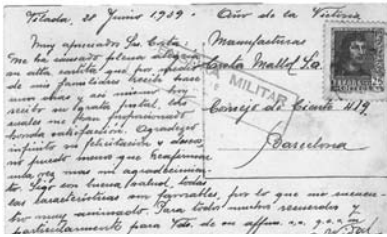
Postal publicitària de La Petite Suïssa Catalana amb l'anunci de premsa (Hemeroteca de "La Vanguardia", 13 /06/ 1913)

Grup excursionista a Vilada l'any 1921

Vista de l'hotel Picancel. Produïda per la Fototípia Thomas es van encarregar d'editar dos talonaris

Fragment d'una postal enviada des de Vilada l'any 1939

Para todos muchos recuerdos y particularmente para usted (...) Vilada, 28 de junio 1939. Año de la Victoria."

Amb l'arribada dels anys 50 la panoràmica d'activitat del poble varia una mica. L'hotel Picancel, que després de la guerra no va aconseguir reprendre el vol, tanca etapa juntament amb de la clínica del Dr. Soler, ja que havia estat utilitzat pel doctor per allotjar-hi alguns malalts. Malgrat tot, s'intenten iniciatives per a recuperar l'anomenada de l'edifici.

"(...) Volguda Adela: T'envio (postal) desde Vilada

un saludo per tu i per la teva mama i espos. Adela,estic pasan unas vacaciones com mai les havia pasat, faig grans excursions. El meu company el Pep tots dos escalem les montanyes mes altes, i no es cansa (...) Avui dia 16 he fet una excursió molt llarga, es diu la 'Clusa'. Si veiessis això quedaries molt parada de lo bonic que's tot això (...) 15-9-1951"

Els anys 60 i 70 Vilada esdevé seu de colònies d'infants, sobretot provinents de l'àrea metropolitana, que s'instal·len al poble buscant excursions, paisatges i bon clima. Disposen de l'adaptació de l'hotel com a bona possibilitat d'allotjament, però també de l'obertura d'una casa de colònies al molí del Cavaller. Etapa que novament queda plenament reflectida en innumbrables postals amb vistes del poble que s'envien a tot el territori:

"(...) Papas Ola. Hoy he comido lentejas y pollo estaba riquisimo. Cada día nos bañamos. Aunque hace un tiempo; por la mañana llueve y por la tarde hace sol. Adios Besos. Ima."

Una activitat que en major o menor mesura s'ha mantingut al poble fins a l'actualitat.

Vista de l'hotel transformat en hostel i un carismàtic Seat 600 aparcat davant. Vert

Diversitat postal

Per no allargar-nos excessivament, només hem descabdellat algunes de les possibilitats de treball que el ric patrimoni postal de Vilada mostra a través dels seus protagonistes visitants. No obstant això, altres ambients també són reflectits en aquesta documentació, com és el cas de la correspondència d'àmbit local i familiar, de la qual no tractem en aquestes pàgines. Així doncs, per concloure aquest treball, afegirem dos breus documents que complementen aquesta visió. En primer lloc, una interessant postal enviada des de Vilada, que evidencia la divisió important que havia existit al poble històricament al primer terç del segle xx. Es coneix que hi havia hagut dos sectors: els cacics i els esquerdatats.⁷ Els dos grups que evidenciaven la conflictivitat social d'arreu a l'època, sorprenghen bé a l'autora: "Ayer empezó la fiesta mayor y la presente la mando medio mareada pues

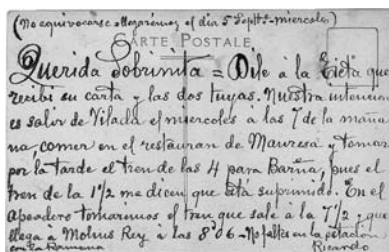
hay dos orquestas y por desgracia tocan a la vez pareciendo esto (una olla de grills). 1919”.

l per últim, un interessantíssim document que ens mostra tot el periple per viatjar de Vilada a Barcelona.

“Querida sobrinita = Dile a la teta que recibí su carta y las dos tuyas. Nuestra intención es salir de Vilada el miercoles a las 7 de la mañana, comer en el restauran de Manresa y tomar por la tarde el tren de las 4 para Barcelona, pues el tren de la 1 ½ me dicen que esta suprimido. En el apeadero tomaremos el tren que sale a las 7 ½ y que llega a Molins de Rey a las 8’06. No faltes a la estación con la Ramona.

Ricardo.

(No equivocarse = llegaremos el dia 5 de septiembre – miercoles)”

Postal enviada a principis de segle xx (sense data)

Una postal com a element per conèixer el territori

Exemples de la diversitat postal

Notes

- 1- VILCHES C. SANDOVAL, M. "La tarjeta postal como fuente de información para entender la historia de un país". Comunicació en les 14es Jornades Imatge i Recerca de Girona. Girona, 2018.
- 2- VALENTÍ M. "Las tarjetas postales en el Servicio de Cartografía de la BNE". *Revista Catalana de Geografia*. IV època, volum XIX, núm. 50, novembre 2014.
- 3- Font: Idescat, 2018.
- 4- P. Madoz ja fa referència al *Diccionario geográfico-estadístico-histórico de España y sus posesiones de Ultramar* a les fonts sulfuroses del poble.
- 5- PUJOL J. Àngel Soler i Daniel. *Galeria de Metges Catalans*. Col·legi de Metges de Barcelona.
- 6- PICAS M. *Mapa de Patrimoni Cultural de Vilada*. Oficina de Patrimoni Cultural. Diputació de Barcelona, 2019.
- 7- COSTA I SAVOIA, E. TORT I DONADA, J. *Vilada i la seva rodalia: guia geogràfica*. Gestió i Serveis Socioculturals. Barcelona, 2003.